

3. Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження / Упорядник : О.Г.Косенчук. – Харків :»Ранок». 2021. 240с.
4. Максимів Н.П. Педагогічні умови формування гуманних взаємин в ігровій діяльності дітей дошкільного віку. *Молодий вчений*. 2022. № 5 (105) С. 117-122.
5. Михальська С. А. Вплив сім'ї на формування особистості дитини. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Психологічні науки*. 2014. № 21. С. 22-28.
6. Піроженко Т., Корнєєва О. Гра дитини. Впроваджуємо оновлений Базовий компонент дошкільної освіти. *Дошкільне виховання*, 2021. № 5. С. 3-13.
7. Савчук О. Гра-стратегія: формуємо соціальний досвід дошкільнят. *Дошкільне виховання*, 2016. № 12. С. 20-22.
8. Шуть М. М. Гра як фундаментальна технологія виховання людини. *Вихователь-методист*. 2010. № 5 (травень). С. 11-16.

УДК 373.2.011.3-051:[37.035:316.62:364.63

Кольвах К.В.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
Науковий керівник – к.п.н, доц. **Ковалевська Н.В.**

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ У СЕРЕДОВИЩІ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** У статті розглянуто сутність поняття «булінг», «профілактика булінгу». Визначено причини булінгу. Розроблено педагогічні умови попередження булінгу у середовищі сучасного закладу дошкільної освіти.*

***Ключові слова:** булінг, педагогічна умова, профілактика булінгу, стигматизація, дошкільний вік.*

Постановка проблеми. Останнім часом серед молоді у міжособистісних відносинах спостерігається безліч негативних явищ (конфліктність, агресивність, жорстокість), які починають проявлятися ще в закладі дошкільної освіти. Поведінку дітей, пов'язану з насильством, називали цькуванням, травлею, знущанням. Проблема булінгу сьогодні викликає все більшу стурбованість громадськості і вимагає вивчення в тому числі в рамках соціологічних досліджень в зв'язку з поширеністю даного явища і його небезпекою для фізичного і психічного здоров'я людей, та створює негативну тенденцію у всьому суспільстві. При цьому багато жертв цькування просто замовчують про те, що відбувається, освітні заклади не надають розголосу подібні конфлікти, прагнучи зберегти свою репутацію, і випадки булінгу замовчуються, а особи, які не отримують опору в своїх агресивних діях починають відчувати більшу силу в собі і безкарність. Ця проблема в закладах освіти є достатньо актуальною в сучасних наукових дослідженнях. Це пояснюється тим, що науковці

намагаються узагальнити дієві підходи протидії булінгу з метою забезпечення реалізації основного завдання закладу освіти – створити комфортні умови для розвитку, виховання та навчання. Науково доведений факт, що від того, в якій атмосфері здобувають освіту діти, залежить їхній емоційний стан, їхнє здоров'я, їхнє бажання вчитися і відвідувати заклад освіти. Насильство є серйозною проблемою в суспільстві. Заклади дошкільної освіти та школи нерідко стикаються з проявами жорстокості та насильства в середовищі здобувачів освіти, фактами знущання серед дітей та проблемою насильства в сім'ї [4, с. 4].

Аналіз останніх досліджень. Перші систематичні дослідження булінгу належать скандинавським ученим, серед них: Д. Олвеус, А. Пікас, Є. Роланд, П. Хайнеманн. Д. Олвеус і сьогодні залишається найавторитетнішим дослідником проблеми булінгу. Згодом інтерес виник і у Великобританії. Серед британських дослідників слід відзначити Д. Лейна, Є. Мунте, В. Ортона, Д. Таттума. У США особливу увагу до булінгу стали проявляти на початку 1990-х рр. Р. Каталано, Т. Харачі, Л. Хоукінс. Незважаючи на досі недостатньо розвинений розгляд питання булінгу в українській психологічній науці, наразі інтерес до цієї проблеми активно зростає. Проблему протидії булінгу в закладах освіти досліджують вітчизняні вчені: Андрєєнкова В., Журавель Т., Калашник О., Кочемировська О., Мельничук В., Скорбун І., Слободян Т., Усатенко Г., Флярковська О., Ясеновська М. Е. тощо.

Актуальність такого явища як булінг зумовила необхідність системного підходу до профілактики булінгу у закладах дошкільної освіти і розробки ефективних педагогічних умов протидії та попередження булінгу у середовищі сучасного ЗДО.

Мета статті: На основі аналізу наукової літератури і педагогічної практики розробити педагогічні умови з профілактики булінгу та експериментально перевірити їх у закладах дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Булінг, згідно визначення CDC (Centers for Disease Control and Prevention) – це будь-яка агресивна поведінка однієї людини чи групи людей, які не є родичами жертви, що повторюється неодноразово або має очевидні передумови для повторення [2, с. 45]. Науковці розглядають булінг як: свідоме, тривале насильство, що не носить характер самозахисту і виходить від однієї або декількох осіб (І.Бердишев) [5, с. 60]; залякування, фізичний або психологічний терор, спрямований на те, щоб викликати в іншого страх і тим самим підпорядкувати його собі (І. Кон) [7, с. 50]. Як бачимо, що поняття булінг пов'язано з насильством, агресією, третирування («виявляти зневагу до когось, поводитися безцеремонно,

не зважати на чиюсь думку»), цькування («переслідувати кого-небудь різними нападками, наклепами і т. ін., знущатися з когось»). Отже, усі ці поняття відображають різні аспекти такого явища, як булінг.

Причинами виникнення булінгу (цькування) у міжособистісних взаєминах можуть бути різні чинники, які можна поєднати у чотири групи: особистісні, сімейні, соціальні, оточення (середовище). 1. Особистісні чинники – це фізичні чи психологічні особливості дитини (індивідуальні особливості фізичного, психічного, інтелектуального розвитку, зовнішності тощо). 2. Серед сімейних чинники, які визначають агресивну поведінку дитини та можуть провокувати булінг (цькування), можна виділити: - брак близьких стосунків у батьків з дитиною та відсутність їхньої уваги до неї позбавляє дитину можливості ділитись з рідними своїми проблемами та труднощами у спілкуванні; - слабкий або занадто сильний (авторитарний стиль спілкування) контроль над дитиною; - гіперопіка над дитиною; - тиск або жорстоке поводження батьків, що призводить до сприйняття дитиною навколишнього світу як постійного джерела загрози; - домашнє насильство спричиняє появу булінгу; - виховання в неповній сім'ї. 3. Чинники середовища. Несприятливий соціально-психологічний клімат в закладі освіти, стрес від навчання внаслідок перевантаження, відносини з однолітками та рндагогами, відсутність належної уваги з боку педагогів, сприяють появі сварок, конфліктів, проявів насильства та їх перехід в булінг (цькування). 4. Соціальні чинники – це стереотипи, культурні норми, соціальна та економічна нерівність, вплив інформаційних технологій (ЗМІ, інтернет, ігри, фільми тощо) [6, с. 39].

У широкому тлумаченні поняття «педагогічні умови» означає умови, за яких відбувається навчання.

У нашому дослідженні під педагогічними умовами ми розуміємо чинники, що зумовлюють оптимальну організацію навчання і впливають на продуктивність педагогічного процесу, тобто створюють організаційно-методичну систему формування вмінь вихователів попереджати та протидіяти булінгу [7, с. 50].

Такими педагогічними умовами нами визначені: 1) оптимізація навчального процесу шляхом упровадження тренінгової технології; 2) усвідомлення вихователями теоретичних засад організації попередження і протидії булінгу в дитячому колективі; 3) оволодіння вихователями засобами організації попередження і протидії булінгу.

Розглянемо зазначені педагогічні умови, які відображають системний

підхід до формування умінь вихователів попереджати і протидіяти булінгу.

1. *Оптимізація освітнього процесу шляхом упровадження тренінгової технології.* Одними із інноваційних технологій є тренінгові технології. Останнім часом тренінг як засіб адаптації молодшої людини до професійної діяльності отримав широке визнання. Термін «тренінг» має низку значень: навчання, виховання, тренування. Наприклад, Ю. Ємельянов розглядає тренінг як «групу методів, спрямованих на розвиток здібностей до навчання та оволодіння будь-яким складним видом діяльності». Слід зазначити, що тренінгові технології є важливою складовою інтерактивного навчання. Зміст тренінгу – це тематика, що вивчається під час роботи. Отже, під час курсів підвищення кваліфікації використання тренінгів і тренінгових технологій стає все більш поширеним. Ці форми і методи допомагають вихователям не тільки швидко та ефективно оволодіти необхідними теоретичними знаннями, а й формують у вихователів необхідні їм уміння інтерактивної взаємодії [4, с. 6].

2. *Усвідомлення вихователями теоретичних засад організації попередження і протидії булінгу в дитячому колективі.* Під час навчання у закладі вищої освіти або на курсах підвищення кваліфікації вихователі повинні опанувати вміннями попередження і протидії булінгу в дитячому колективі, навчати цьому дітей дошкільного віку. Оскільки, діти даного віку мають навчитися соціалізуватися в суспільстві відповідно до норм моралі і правил толерантності. Теоретичним підґрунтям формування умінь попередження і протидії булінгу в дитячому колективі є знання про булінг як прояв насильства; системну роботу і залученість усіх учасників освітнього процесу до протидії булінгу; розуміння місця та можливостей педагогів у системі протидії булінгу [3, с. 31].

3. *Оволодіння вихователями прийомами організації попередження і протидії булінгу.* В організації попередження і протидії булінгу визначальними є прийоми, які застосовує вихователь та їх ефективність у реалізації даного процесу. Розглянемо «відновлювальну комунікацію» та її прийоми в організації попередження і протидії булінгу. «Відновлювальна комунікація – це вільний від маніпуляцій і тиску організований діалог, спрямований на розуміння самою людиною різних контекстів проблемної ситуації і прийняття ним самим відповідальності за пошук виходу з неї». Таку комунікацію може організувати вихователь з будь-яким учасником булінгу. Така комунікація дає змогу поглянути на ситуацію з інших

сторін, відчутти стан інших, передбачити наслідки, зробити вибір подальших дій [4, с. 6].

У попередженні булінгу вихователь повинен застосовувати дієві засоби діагностики булінгу в дитячому колективі. Нині прийнято виділяти

три провідних фактори, наявність яких дозволяє віднести дитину до групи

ризиків:

1. Множинний стрес. Йдеться про те, що жертви цькування обтяжені

безліччю проблем. Погане здоров'я, низький соціальний статус, незадовільні відносини з однолітками, великі сім'ї, виражене соціальне неблагополуччя, а також низькі компенсаторні можливості - все це дуже

характерно для жертв цькування.

2. Провокуючі особливості жертви. Так звані провокуючі жертви - це досить неоднорідна група дітей, які внаслідок їх особливостей на поведінковому рівні можуть бути дратівливим фактором для більшості інших ровесників.

3. Стигматизація - расові (національні як варіант) і фізичні особливості дитини. Під останньою розуміють не тільки наявність

фізичних аномалій, наприклад, заячу губу або нейросенсорну приглухуватість, але і деякі фенотипічні особливості. Рудий колір волосся,

незвичайний тембр голосу, форма вушних раковин і т.д. для певної категорії дітей можуть з'явитися спонукальним мотивом до цькування своїх ровесників [6, с. 40].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, розроблені педагогічні умови протидії булінгу у середовищі сучасного закладу дошкільної освіти характеризуються як цілеспрямовані, комплексні, гнучкі і варіативні, на меті яких є виявлення та виправлення негативних інформаційних, педагогічних, психологічних, організаційних факторів, що зумовлюють булінг в дитячому середовищі. Впровадження профілактичних заходів сприяло позитивним змінам в мікросередовищі закладу. Якісно та кількісно зросли показники згуртованості дитячого колективу. До перспективного напрямку дослідження можна віднести питання підготовки майбутніх вихователів до профілактики булінгу в мікросередовищі.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) / авт. кол-в.: О. М. Баєйр, О. К. Безсонова, О. Г. Брежнева, Н. В. Гавриш та ін.; під наук. Кер. Т. О. Піроженко. Київ, 2021. 38 с.
2. Барліт А.Ю. Форми і методи подолання (мінімізації) соціальнопедагогічної та психологічної проблеми булінгу в освітньому середовищі. *Горизонти освіти*. 2019. №2. С. 44-46.
3. Беляєва О. Булінг у дитячому середовищі. Теорія та практика. Психолог. 2020. вересень (№ 17/18). Вкл. С.1–49.
4. Берзіня О. О. Профілактика виникнення та подолання виявів булінгу в дитячому середовищі. *Основи здоров'я*. 2018. № 7. С. 2–8.
5. Булінг у дитячому садку - міф чи реальність. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2019. № 3. С. 60–61.
6. Єфремова, Г. Л. Причини та наслідки дитячого булінгу. *Педагогічна майстерня*. 2018. № 1. С. 37-42.
7. Шевченко, О. О. Що таке булінг? Профілактика та подолання проявів булінгу в дитячому середовищі: *Виховна робота в школі*. 2020. № 6. С. 48-55.

УДК 37.018.1.035-053.4

Коросташова Ю.В.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Науковий керівник – к.п.н, доц. **Ковалевська Н. В.**

РОЛЬ СІМ'Ї У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У статті йдеться про соціалізацію в умовах сім'ї, що є досить багатовимірним психосоціальним феноменом, який частіше описують як залучення індивіда до соціального життя та інтерналізацію соціально-моральних цінностей через прийняття певних соціальних ролей між членами його сім'ї.

Ключові слова: соціалізація, дитина дошкільного віку, сім'я, гуманізація, навчання.

Постановка проблеми. Для освіти сьогодення характерним є пошук все нових педагогічних можливостей. Це пов'язано насамперед з відмовою від традиційного навчання та виховання, з ідеєю цілісності педагогічного процесу як системи, що опирається на теорії загальнолюдських цінностей, гуманізації, особистісно-орієнтованого підходу, пріоритету суб'єкт-суб'єктних відносин.

Важливість соціалізації дитини у дошкільному віці дозволяє формувати її як особистість співмірно до життєвих етапів, які вона проживає. Надмірна ізольованість в умовах інформаційного суспільства та тісний зв'язок з гаджетами стає на заваді повноцінному розвитку дитини. Вирішення цієї педагогічної проблеми вбачається в розробці соціально-педагогічних програм та аналізі існуючих у ефективних моделях залучення дитини у соціальний простір з її ефективною адаптацією в умовах сім'ї.